

„Romológiai ismeretek – kisebbségi mentálhigiéné”¹
című tantárgy bevezetésének tapasztalatai
a Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai Karán
a 2004/2005-ös tanévben

*Dr. Mészáros Judit, **Szabóné Kármán Judit, ***Várkonyi Ágnes

A 2004/2005-ös tanév II. félévben a Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai karán meghirdetésre került a *Romológiai ismeretek – kisebbségi mentálhigiéné* kurzus, azzal a szándékkal, hogy az egészségügyi felsőoktatásban résztvevő hallgatók romológiai ismeretei bővüljenek, a jövő szakemberei megfelelően felkészüljenek a legnagyobb létszámú hazai kisebbséggel való sikeres együttműködésre.

A szabadon választható tantárgy – melynek keretében a kurzust kiírtuk – előtanulmány teljesítését nem határozta meg, így a képzésre valamennyi nappali tagozatos hallgató jelentkezését elfogadtuk.

A harminc órás tantárgyi tematika részletesen tárgyalta a cigányság történetét, a legjelentősebb hazai csoportok (beás, oláh cigány, romungro) kultúráját. A legújabb hazai és külföldi antropológiai kutatások eredményeinek felhasználásával bemutatta a hiedelemvilágukat, családi és közösségi szocializációjuk rendszerét, a cigányság egészségügyi helyzetét, a várandóssággal, szüléssel, gyermekneveléssel, temetkezéssel és a halottakkal kapcsolatos szokásokat.

A hallgatók megismerkedtek egy 2004-ben végzett hazai kutatás¹ eredményeivel, amely arra kereste a választ, hogy a magyarországi cigányságnak milyen lehetőségei vannak az értelmiségi létbe való felemelkedésre, s milyen „arat” kell ezért fizetniük.

Az oktatási anyagot Szabóné Kármán Judit romológus, mentálhigiénés szakember állította össze és oktatta.

1. táblázat A kurzuson részt vevő hallgatók képzési szakok szerinti csoportosítása (N=63)

Közegészségügyi–járványügyi szakos hallgató	30 fő
Ápoló szakos hallgató	21 fő
Védőnő szakos hallgató	9 fő
Gyógytornász szakos hallgató	3 fő

Az újonnan meghirdetett kurzust a hallgatók részéről kezdettől fogva nagy érdeklődés kísérte, maximális létszámmal (80 fő) indult 2005. február 11.-én. A lemorzsolódások után 63 fő fejezte be a kurzust, a táblázatból leolvasható megoszlás szerint.

* SE. Egészségügyi Főiskolai Kar főigazgatója, Tanszékvezető főiskolai tanár
** Romológus, mentálhigiénés szakember

¹ Megjelent: Barátság XII.évf. 2005/5.sz. pp:4776-4778.

A kurzus megkezdése előtt

Motivációs kérdőívet töltöttek ki a hallgatók, amelyben az alábbi négy kérdésre vártunk választ:

- 1. Miért választották ezt a kurzust?
- 2. Milyen tapasztalataik vannak a cigánysággal kapcsolatban?
- 3. Milyen ismereteik vannak a cigány emberekről és a cigányságról?
- 4. Mit várnak a kurzustól?

1. A kurzus választásának motivációi

2. táblázat A kurzus választásának motivációi (N= 56)

Motiváció	Hallgatók
Érdekel a cigányság kultúrája	16 fő (29%)
Érdekel a cigányság kultúrája és szeretném megérteni őket	21 fő (38%)
Érdekel a cigányság kultúrája, szeretném megérteni őket, és szeretném segíteni valamilyen módon a felemelkedésüket.	8 fő (14%)
Egyéb (kreditpont miatt)	11 fő (21%)

Négy lehetőség közül jelölhették a válaszaikat a hallgatók. A táblázatból leolvasható, hogy a hallgatók többsége - a választás motivációjaként - a cigányság kultúrájának megismerését és az ebből következő megértési vágyat jelölte meg.

2. A hallgatók cigánysággal kapcsolatos tapasztalatai

A hallgatóknak vagy **csak pozitív**, vagy **csak negatív**, illetve **vegyes tapasztalatokról** kellett beszámolniuk a cigány emberekkel kapcsolatban.

A **válaszadók** legnagyobb részének (82%) **vegyes tapasztalatai** vannak a cigányságról; azaz ismernek olyan cigány embereket, családokat, akik példamutatóan, becsületesen élnek, de nagyon kellemetlen, rossz tapasztalataik is vannak más cigányokkal kapcsolatban.

Néhány példa a kérdésre adott válaszokból:

„A kórházban, ahol gyakorlaton voltam, feküdt a kórteremben egy cigány vajda, aki olyan rendes volt, segítőkész és normálisan el lehetett vele beszélgetni mindenről.” (II. évf. női hallgató)

„Az tetszik a cigányságban, hogy összetartanak, megvédik egymást. Ahogy élnek, számomra sokszor visszataszító. Főleg a bűnözésre gondolok. De ha én nem kapnék munkát és a bőröm színe miatt lenéznének, lehet, hogy én is ilyen lennék.” (I. évf. női hallgató)

„Segítőkések, sokan élnek becsületes életet. Ha 10-szer elesnek, 100-szor felállnak.” (III. évf. férfi hallgató)

„Családcentrikusak, nagyon szeretik a gyerekeket, segítik egymást. Sokan vannak, akik munka helyett lopnak.” (III. évf. női hallgató)

„Általános iskolai osztálytársam és jó barátom volt egy cigány fiú, és általa több ilyen embert is megismertem. Őrök csak jó dolgokat tudok mondani. Vannak, akik ok nélkül belém kötnek az utcán, leköpnék, erőszakosak.” (II. évf. női hallgató).

A kurzusra jelentkező közül kevesebben voltak azok a hallgatók, akik **csak negatív tapasztalattal** (18%) rendelkeztek, ezeket a következő módon fogalmazták meg:

„Lopnak, csalnak, hazudnak, dolgozni nem szeretnek, félnek tőlük az emberek általában” (III. évf. női hallgató)

„Amikor apu megjavította a kocsijukat, le akarták szűrni. A bátyámat ok nélkül majdnem halálra verték. Én rengeteg inzultációt kaptam tőlük életemben. Barátnőmet meg akarták erőszakolni.” (I. évf. női hallgató)

„Mindig azzal „takaróznak”, hogy ki vannak közösítve, nem fogadja el őket senki, de azért a segélyért sorba állnak. Nem szeretik a munkát. Ha vitába keverednek, nem érvelnek, hanem fenyegetőznek.” (II. évf. női hallgató)

3. táblázat A hallgatók által felsorolt cigánysággal kapcsolatos tapasztalatok csoportosítása

Pozitív tapasztalatok	Negatív tapasztalatok
Összetartóak, szeretik a gyerekeiket, családszeretők 21 fő	Erőszakosak, verekedősek, agresszívek, hangoskodnak 34 fő
Ismer rendes, becsületes, dolgozó cigány embereket (barát, volt osztálytárs) 30 fő	Sok bűnöző van közöttük 25 fő
Zenei és képzőművész tehetségük kiemelkedő 14 fő	Nem szeretik a magyarokat 4 fő
	Kötekedők 3 fő
	Piszkosak 6 fő
	„Csak szülnek” 2 fő

A táblázatból leolvasható, hogy a túlnyomóan vegyes tapasztalatok háttérben a negatív minősítések dominálnak.

3. A hallgatók cigánysággal kapcsolatos ismeretei

A válaszokból megtudhattuk, hogy a hallgatók 37,5%-a semmiféle ismerettel nem rendelkezik a cigányságról, 62,5%-uk pedig kevésnek tartotta, amit tud róluk (történelmük, csoportjaik, szokásaik).

4. A résztvevők elvárásai a kurzussal kapcsolatban

A legtöbben a következőképpen fogalmazták meg az elvárásaikat a kurzussal kapcsolatban: „megismerni szokásaikat”, „miért jutottak ide?”, „miért nem tudnak felemelkedni?”, „mit tettek...?”, „megérteni, miért ilyenek?”.

A hallgatók elvárásainak megfogalmazását néhány példán keresztül szeretnénk szemléletesen az olvasó elé tárni, a megfogalmazott gondolatok mellé a hallgató eddig szerzett tapasztalatainak minősítését rendeltük.

„Olyan ismereteket, amik alapján nem fogom őket ennyire elítélni, hogy megtudjam miért olyanok, amilyenek. Háttha változik a véleményem legalább egy kicsit.” (I. évf. lány, csak negatív tapasztalatokkal)

„Egy kis segítséget, hogy jobban elfogadjam és megértssem őket.” (III. évf. hallgatónő, csak negatív tapasztalatokkal)

„Talán leküzdeni a sztereotípiák miatti gyűlöletet. Talán tolerálni.” (I. évf. hallgató, csak negatív tapasztalatokkal)

„Meg szeretném érteni a múltjukat, hogy hogyan, és miért jutottak arra az etnikai szintre, ahol most vannak. Milyen dolgokat tettek, hogy a társadalom szemében nem igazán tudnak feljebb emelkedni.” (I. évf. lány, vegyes tapasztalatokkal).

„Szeretném megismerni a kultúrájukat, életmódjukat, lelkiállapotukat, évek óta elnyomva élnek, hogy élnek ők ezt meg?” (II. évf. hallgató, vegyes tapasztalatokkal).

„Szeretném megismerni és megérteni szokásaikat, s ebből szeretnék erőt meríteni, hogy nyugodtan, bizalommal közeledhessem feléjük.” (II. évf. lány, vegyes tapasztalatokkal).

„Szeretném megismerni a kultúrájukat, hogyha cigány beteggel találkozom a kórházban, tudjak megfelelő módon elbeszélgetni vele.” (II. évf. lány, negatív tapasztalatokkal).

„Mindent, tudni róluk, amit csak lehet, hogy védőnőként őket is megfelelően tudjam gondozni.” (III. évf. hallgató, vegyes tapasztalatokkal).

A kurzus 10 héten keresztül tartott, heti három órás bontásban. A hallgatók érdeklődők voltak, leginkább a szokások, viselkedés, mentalitás, családon belüli szocializáció és a többségi társadalom elvárásainak különbsége, a cigány holocaust, a gyermekek iskolai sikertelenségeinek okai keltették fel a figyelmüket. Igen érdeklődve figyelték a cigányságról készült dokumentumfilmeket, s hallgatták a szünetben az autentikus cigányzenét.

A kurzus befejezésekor ismét kérdőívet töltöttek ki a hallgatók, amelyben az oktató tevékenységét, az oktatás színvonalát értékelték (új ismeretek, érthetőség, gyakorlati használhatóság stb.), Bogardus – skálával² felmértük a hallgatók előítéletességének szintjét. A kérdőívek anonim módon kerültek kitöltésre.

A kurzuson részt vett hallgatók előítéletessége, illetve annak változása

A hallgatóknak a megadott csoportokhoz való viszonyukat kellett 1-7-ig számozással jelölni, ahol a skála két végpontja:

- szeretném, ha (az illető csoport tagjai) az országomon kívül élnének (7);
- házasságot is kötnek egy közülük valóval (1).

A kapott válaszokat összegezve az alábbi eredményt kaptuk

4. táblázat Bogardus Társadalmi távolság skála átlageredménye

Csoport	Viszonyulás (1-7)
Arab	3,8
Horvát	3,0
Hallássérült	2,5
Cigány	3,9
Látássérült	2,5
Zsidó	3,0
Kínai	3,9
Mozgássérült	2,2
Olasz	2,4

Értelmi sérült	3,2
Angol	2,3
Homoszexuális	4,0
Prostituált	5,0
Átlagos előítéletesség:	3,2

A táblázat jól mutatja, hogy a képzésben részesült hallgatók leginkább a prostituáltakkal és a melegekkel szemben elutasítóak, a cigánysághoz való viszonyuk a kínaiakhoz és az arabokhoz hasonló.

A Bogardus- skálával mérve a cigánysághoz való viszony átlagos értéke: 3,9. Látható, hogy a cigánysággal szembeni előítélet az átlagnál jóval erősebb.

A leginkább előítéletes, legelutasítóbb attitűdöt (7-es minősítést)– azaz olyan hozzáállást, miszerint jobban szeretné, ha a cigányok az ország határain kívül élnének – két másodéves diáklánynál találtunk, de ők mindketten erősen elutasítóak a többi kisebbséggel szemben is. Egyikük az ország határain kívül szeretné látni az értelmi sérülteket is (az arabokkal és a zsidókkal egyetemben)!

Amennyiben részletezzük a cigánysággal kapcsolatos társadalmi távolság mértékét, a következő eredményeket kapjuk:

A válaszadók

- 7,5 %-a házasságot is kötne cigány származásával;
- 22,5 % jó barátságba is kerülne velük;
- 12,5 % kollegaként elfogadná;
- 7,5 % -ot nem zavarná, ha szomszédjai cigányok lennének;
- 30 % legfeljebb ismerősi viszonyba szeretne kerülni velük;
- 17,5 % inkább lakókörnyezetén kívül látná őket;
- 2,5 % úgy véli, hogy a cigányoknak az országhatáron kívül kellene élniük.

Összegezve a kapott válaszokat az látható, hogy a hallgatók fele még a kurzus elvégzése után is erős előítéleteket táplál a cigánysággal kapcsolatban.

Az előítéletük változására kérdezve, a válaszadók 40%-a jelezte, hogy csökkent az előítélete a kurzus hatására a cigánysággal szemben, 17,5 % azt írta, hogy nem változott, 40 % kihangsúlyozta, hogy azért nem változott, mert nem is volt előítélete, 2,5% pedig kis változást tapasztalt a cigányokhoz való viszonyulásában.

Hallgatói vélemények a kurzusról

A hallgatók 71%-a nem hiányolt semmit az előadásokból, 15% szerette volna, ha találkozhatnak a cigányság képviselőivel, 10 % szerint jobb lett volna, ha több beszélgetésre van lehetőség az órákon, 4% pedig úgy vélte, túl pozitív volt a cigányság bemutatása. (Ez utóbbi véleményt leginkább az erősen előítéletes hallgatók írták).

A résztvevők 98%-a szerint szükség van a kurzusra, véleményüket így fogalmazták meg:

„Kinyitja a szemünket, rávilágít bizonyos dolgokra. Én örülök, hogy itt lehettem, valamit változott is a véleményem, pozitív irányba.” (II. évf. hallgató)

„Védőnő leszek. Az eddigi három évem során kb. két előadást hallottam a cigányságról tanterv szerint, ami szerintem kevés ahhoz, hogy megismerjem őket és segíteni tudjak nekik.” (III. évf. hallgató)

„Sok tévhitet eloszlat, új ismereteket ad.” (III.évf. hallgató)

„Fontos lenne, hogy az emberek meghallgassanak egypár kurzust.” (II.évf. hallgató)

„Mert kevés a tudás a cigányságról” (II.évf. hallgató)

„Fontos, hogy megértsük, milyen lehet kisebbségben élni, és elfogadni az életfelfogásukat.” (II.évf. hallgató)

„A szokásviláguk ismertetésére minden magyar embernek szüksége lenne.” (III. évf. hallgató)

„Mert olyan dolgokat lehet megtudni a cigányokról, amit ők nem mondanának el magukról.” (I. évf. hallgató)

„Mert túl sok az előítélet és a diszkrimináció” (III. évf. hallgató)

„Nagyon sok új ismeretet szereztem a cigányokról, és ráadásul másképp viszonyulok hozzájuk, ha éppen a környezetemben vannak.” (II. évf. hallgató)

„Rá kell ébreszteni az embereket, hogy nem magával az etnikummal van a gond, hanem akik elzüllöttek.” (II: évf. hallgató)

„Szerintem az egészségügyben dolgozónak fontos többlet tudnia a cigányságról és kultúrájukról.” (II. évf.hallgató)

Mindössze 2% nem tartja fontosnak a cigányokról szóló oktatást ilyen indokokkal:

„Nem jó a népcsoportról beszélni, mert egy-egy kivétel akad csak, aki szót érdemel és tiszteletet.” (II. évf. diáklány)

Örvendetes, hogy a válaszok azt mutatják, hogy a hallgatók 95%-ának változott az ismerete a cigányságról, és a viszonya ehhez az etnikumhoz pozitívabb lett;

„Ezek után megértőbb leszek velük szemben, szeretnék nekik segíteni.” (II.évf.hallgató)

„Már teljesen másképp nézek rájuk, próbálok ezen az állapoton változtatni és biztatok más embereket is.” (I.évf. hallgató)

„Megértem nagyjából a problémáikat, nekik sem egyszerű itt, segíteni kellene nekik beilleszkedni.”(II.évf. hallgató)

„Megértőbb vagyok és sokkal kevésbé előítéletes. Inkább megfigyelem őket.”(II. évf. hallgató)

„Mindenképpen jó irányba változott, hiszen többlet tudok róluk, hogy miért olyanok amilyenek, és jó érzés, hogy sok kivétel van közöttük, akik akarnak tenni.”(II.évf. hallgató)

„Igyekszem a jövőben nem az eddigi rossz tapasztalat alapján megítélni a cigány embereket.” (III.évf. hallgató)

„Átlátom, hogy mit miért tesznek.” (I. évf. hallgató)

„Tudom hová kötni egy-egy megnyilvánulásukat.” (II.évf.hallgató)

„Elnézőbb leszek, ha a kórházban családok jelennek meg a haldokló hozzátartozónál.” (II.évf. hallgató)

Arra a kérdésre, hogy a kurzus jövő évben szervezendő további előadásain részt kívánnak-e venni, hat hallgató kivételével, mindenki igennel válaszolt. A nemmel válaszolók között vannak harmadéves diákok, de nem akar hallani a cigányságról többlet a már többször idézett, igen előítéletes diáklány sem.

Összegzés

A 2004/2005 tanév második félévében a Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai Karán *Romológiai ismeretek – kisebbségi mentálhigiéne* címmel szabadon választható kurzust hirdettünk meg, amelyre előképzettség nélkül jelentkezhetett minden nappali képzésben résztvevő hallgató.

A kurzus legfőbb célja az volt, hogy az egészségügy leendő szakemberei széleskörű romológiai ismeretekre tegyenek szert, s így megfelelően felkészüljenek a legnagyobb létszámú hazai kisebbséggel való sikeres együttműködésre.

A tananyagot összeállította és oktatta Szabóné Kármán Judit romológus, mentálhigiénés szakember.

A kurzus iránt kezdetektől fogva nagy volt az érdeklődés, minden meghirdetett hely betelt.

A tíz héten keresztül folyó képzést 63 hallgató végezte el. A minőségbiztosítás, s az oktatás magas színvonalának biztosítása érdekében a kurzus megkezdése előtt a diákok *Tantárgy motivációs kérdőívet*, az utolsó alkalommal, pedig *Kurzus minősítő kérdőívet* töltöttek ki.

A beérkezett válaszok alapján a kurzus visszajelzése egyértelműen pozitív:

- Az oktatás megkezdése előtt a hallgatók 37,5%-a jelezte, hogy semmiféle ismerete nincs a cigányságról, 62,5 % pedig csak minimális ismeretekkel rendelkezett róluk. A minősítő kérdőívben a diákok 95%-a azt írta, hogy változott az ismerete, sőt, 40%-uk pozitív irányú előítélet változást is jelzett;
- A résztvevők 98%-a szerint szükség van a kurzusra, s a 63 diákból 57 szívesen részt venne a jövő évi képzésen is;
- A hallgatók többsége (71%) semmit nem hiányolt a tematikából, az összeállított tananyagból, de egy részük (25%) szívesen találkozott volna a cigányság képviselőivel, s több véleménycserét, beszélgetést kívánt volna;
- A diákok 64%-a szerint nem volt felesleges téma, viszont 31%-uk úgy gondolja, a cigányság történelmét kevésbé részletesen kellene tárgyalni.

Ezen eredmények, s a hallgatókkal való beszélgetés alapján úgy gondoljuk, hogy a *Romológiai ismeretek – kisebbségi mentálhigiéné* című kurzusnak helye van a hallgatók képzésében.

.

Irodalom

¹ Sz. Kármán Judit (2004) Sar si von?
Mentálhigiéné és Pszichoszomatika Akadémiai Kiadó Budapest
5(2004)4.sz. p:335-358.

² Sherif, Muzaffer és Carolyn W. (1980) Csoporton belüli és csoportközi viszonyok: kísérleti kutatás in: Csepeli György (szerk.): *Előítéletek és csoportközi viszonyok Gondolat Kiadó Bp. p:347-391.*